

Riistantutkimuksen tiedote 193:1–21. Helsinki, 24.5.2004

Talven 2004 riistakolmiolaskennat

Pekka Helle ja Marcus Wikman

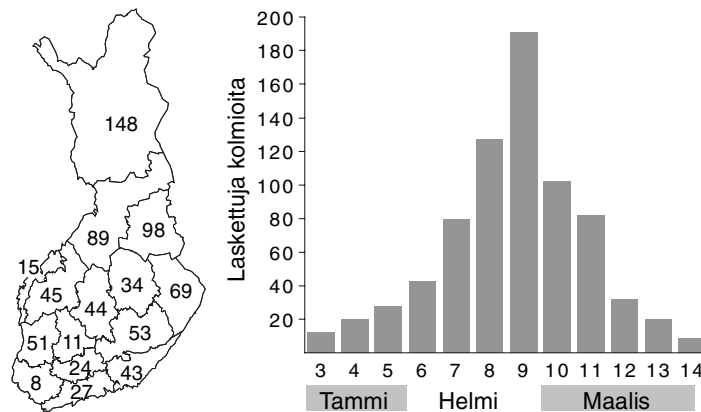
Edellistalvista alhaisemmat jälkitiheydet luonnehtivat useimpia lumi-jälkiseurannan nisäkäslajeja. Vähäiset muutokset eivät välttämättä merkitse todellisia kannanmuutoksia, sillä muun muassa vuosien väliset erot sää- ja lumisuhteissa vaikuttavat laskennan tulokseen. Metsäjäniksen jälkitiheys oli hieman alhaisempi kuin vuotta aikaisemmin ja vuonna 1989 aloitetuissa riistakolmiolaskennoissa keskimäärin. Oravan jälkimäärä väheni neljänneksen, ja sen jälkitiheys oli monilla alueilla riistakolmiojakson alhaisin. Ketun ja näädän jälkimäärät olivat edellistalvisella tasolla. Ketun tiheys oli keskimääräinen, mutta näädän jälkitiheys oli useilla alueilla 16-vuotisen kolmiolaskennan korkein. Kärpän jälkimäärä kohosi edellisvuodesta kolmanneksen, mutta silti jälkitiheys oli ainoastaan keskikertainen. Saukon jälkimäärä aleni puolestaan selvästi viimevuotisesta. Hirven ja valkohäntäpeuran keskimääräiset jälkitiheydet olivat hieman alhaisemmat kuin vuosi sitten. Metsäkauriin jälkimäärä kohosi hieman vuoden takaisesta ilmentäen kannan vahvistumista erityisesti Lounais-Suomessa. Tulokset selviävät riistakolmioilla tammi–maaliskuussa tehdyistä lumijälkilaskennoista. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ja Metsästäjäin keskusjärjestön yhteisen metsänriistan seurantaohjelman talvilaskenta oli järjestyksessä kuudestoista. Maastoon pysyvästi merkittyjä laskentalinjoja kuljettiin noin 9000 kilometriä, ja työhön osallistui yli 4 000 metsästäjää.

Erikoistutkija Pekka Helle, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Tutkijantie 2 A, 90570 Oulu, puh. 0205751410, suunnittelija Marcus Wikman, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, PL 6, 00721 Helsinki, puh. 0205751272.

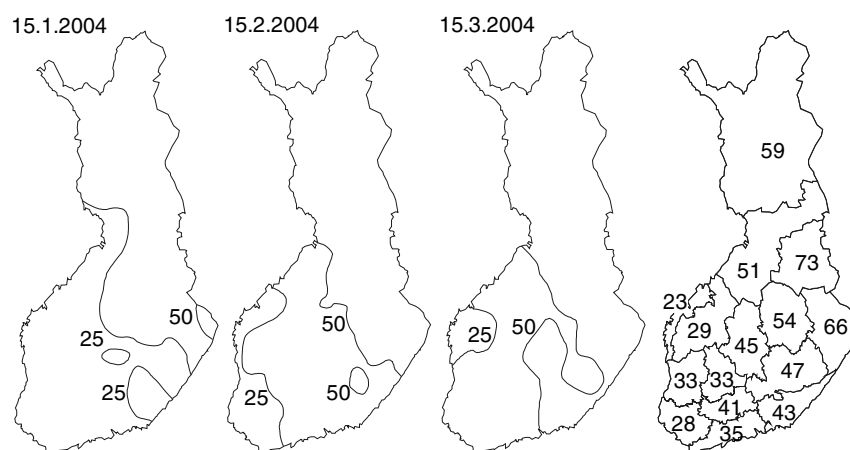
Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ja Metsästäjien keskusjärjestön järjestämää seuranta varten on maahamme perustettu noin 1600 riistakolmiota. Kuluneen talven talvilaskenta oli järjestyksessä kuudestoista. Maastoon pysyvästi merkityjä laskentalinjoja tutkittiin 759, eli lähes 9000 kilometriä, ja työhön osallistui yli 4 000 metsästäjää. Laskettujen kolmioiden määrä oli jonkin verran korkeampi kuin muutamana edellisenä vuotena. Kuvasta 1 käy ilmi talvella 2004 laskettujen riistakolmioiden lukumäärä maamme eri riistanhoitopiireissä ja laskentapäivien jakautuminen viikoittain.

Talven kolmiolaskennassa kirjataan havainnot 25 nisäkäslajin lumijäljistä. Samoin lasketaan laskentalinjalle nähdyt metsäkanalinnut sekä kanahaukka ja korppi. Laskennan suorituksessa riistakolmio esikierretään, jolloin kaikki jäljet peitetään tai merkitään näkyvästi tai käytetään hyväksi lumisadetta jälkien peittäjänä. Nisäkkäiden runsautta kuvataan jälkitiheydellä ja se on ylitysjälkiä / 10 linjakilometriä / vrk. Jälkien kertymäaika (esikerron/lumisateen ja varsinainen laskennan välinen aika) on yleensä 1 tai 2 vuorokautta. Lintujen runsaus kuvataan havaittujen yksilöiden määränä 10 laskentakilometriä kohti.

Laskentapäivät keskittyivät suppeammalla ajalla kuin monena muuna talvena. Viikoilla 8–10, eli 16.2.–7.3. välisenä aikana, laskettiin lähes 60 % kaikista kolmioista (kuva 1). Tämäkin voi olla seurausta hyvistä lumikeleistä: laskentapäivää ei ollut tarve odotella, vaan liikkeelle päästiin suositelluimpana laskenta-aikana.

Kuva 1. Talvella 2004 laskettujen riistakolmioiden lukumäärä riistanhoitopiireittäin ja laskentojen ajoittuminen viikoittain.

Kuva 2. Lumipeitteen syvyys (25 ja 50 cm:n käyrät, ilmatieteen laitos) 15.1., 15.2. ja 15.3. sekä laskijoiden ilmoittamat laskentapäivän lumensyvyydet riistanhoitopiireittäin talvella 2004.

Tammikuussa vallitsi pakkassää koko maassa, ja suojapäiviä oli poikkeuksellisen vähän. Lunta satoi useaan otteeseen myös etelässä, ja kuun lopussa koko maassa oli lumipeite. Se oli pääosassa Suomea normaalivahvuinen, mutta Pohjanmaalla lunta oli tavallista niukemmin. Helmikuu oli lämpöoloiltaan ja muutenkin normaali: pakkasjaksot vallitsivat, mutta muutama suojapäiväkin koettiin. Lunta satoi paikoin runsaastikin aivan helmikuun alkupäivinä ja jälleen kuun jälkipuolella. Helmikuun lopussa Etelä-Suomessa oli keskimääräistä vahvempi lumipeite, Uudellamaallakin jopa yli 50 cm (kuva 2). Pohjanmaalla lunta oli tavanomaista vähemmän ja muualla maassa keskimääräisesti. Maaliskuun keskilämpötila oli hieman keskimääräistä lämpimämpi. Kuun alkupäivinä lumipeite edelleen vahvistui ja se oli tuolloin vahvimmillaan. Maaliskuun lopussa lumi katosi Lounais-Suomesta lämmenneen ilman sekä vesi- ja räntäsateiden vuoksi.

Laskenta-aktiivisuus oli edelliseen talveen verrattuna hieman korkeampi melkein kaikissa riistanhoitopiireissä. Selvimmin kasvua laskettujen riistakolmioiden määrässä, lähes 20 %, oli Etelä- ja länsirannikolla, mikä ilmeisestikin oli seurausta otollisista lumiolosuhteista. Laskenta-aikaan lunta oli riittävästi aivan Etelärannikkoa lukuun ottamatta, ja mikä tärkeintä, uutta lunta saatiin aika ajoin lisää.

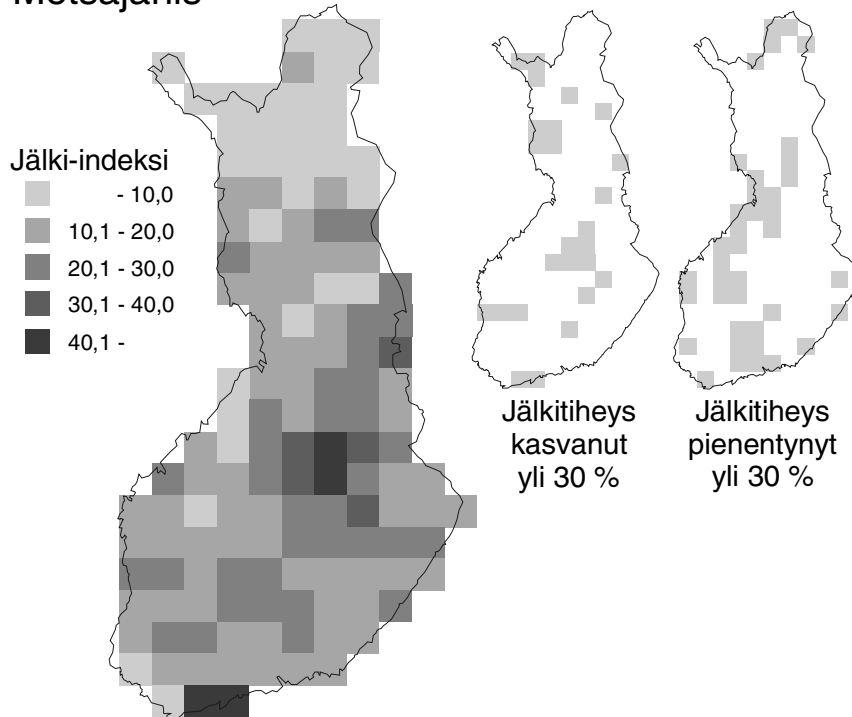
Taulukko 1. Nisäkkäiden jälki-indeksejä (ylitysjälkiä/10 km/vrk) ja nähtyjen lintujen lukumäärät /10 km riistanhoitopiireittäin talvella 2004. Piirien lyhenteet: EH = Etelä-Häme, ES = Etelä-Savo, KS = Keski-Suomi, KY = Kymi, LA = Lappi, OU = Oulu, PO = Pohjanmaa, PH = Pohjois-Häme, PK = Pohjois-Karjala, PS = Pohjois-Savo, RP = Ruotsinkielinen Pohjanmaa, SA = Satakunta, UU = Uusimaa, VS = Varsinais-Suomi, KA = Kainuu.

	<i>Havainnot</i>	<i>EH</i>	<i>ES</i>	<i>KS</i>	<i>KY</i>	<i>LA</i>	<i>OU</i>
<i>Metsäjänis</i>	20 837	19,36	18,63	21,33	21,79	11,60	17,06
<i>Rusakko</i>	815	2,43	0,35	0,57	0,50	0,00	0,02
<i>Orava</i>	2 808	1,41	1,47	2,10	1,26	2,43	3,03
<i>Majava</i>	9	–	0,04	–	–	–	–
<i>Susi</i>	75	–	–	–	0,15	–	0,04
<i>Kettu</i>	6 237	10,17	5,98	5,70	5,75	4,05	3,92
<i>Supikoira</i>	262	0,78	0,35	0,40	0,44	0,07	0,01
<i>Kärppä</i>	1 250	0,03	0,23	0,70	0,39	1,91	1,08
<i>Lumikko</i>	593	1,06	0,29	0,50	0,52	0,45	0,53
<i>Minkki</i>	164	0,02	0,19	0,05	0,11	0,18	0,11
<i>Näätä</i>	1 379	1,23	2,32	1,66	2,56	1,20	0,65
<i>Ahma</i>	44	–	–	–	–	–	–
<i>Saukko</i>	180	0,14	0,27	0,32	0,03	0,21	0,10
<i>Ilves</i>	296	0,17	0,27	0,19	0,34	0,01	0,01
<i>Valkohäntäpeura</i>	1 594	8,51	0,08	0,10	–	–	–
<i>Hirvi</i>	6 226	8,62	5,98	5,98	4,10	4,33	6,51
<i>Metsäpeura</i>	95	–	–	1,44	–	–	–
<i>Metsäkauris</i>	250	0,73	–	0,01	0,04	–	0,04
<i>Metso</i>	481	0,38	0,34	0,71	0,44	0,93	0,40
<i>Teeri</i>	3 513	1,34	3,08	5,30	1,35	2,22	5,44
<i>Pyy</i>	608	0,73	0,59	1,20	0,42	0,36	0,52
<i>Riekko</i>	1 622	–	–	0,35	–	5,68	2,43
<i>Kanahaukka</i>	26	–	0,02	0,02	–	0,01	0,01
<i>Korppi</i>	383	1,15	0,28	0,18	0,34	0,35	0,76

Taulukossa 1 esitetään riistanhoitopiireittäin riistakolmioiden runsaslukuisimpien nisäkkäiden lumijälkien kokonaismäärät ja jälkitiheydet sekä lintujen havaintomäärät ja suhteellinen runsaus. Tiedotteesta löytyvät myös yleisimpien ja mielenkiintoisimpien lajien jälkitiheydet yhtenäiskoordinaatiston 50 x 50 kilometrin ruuduissa. Kuvien pikkukartoista ilmenevät ne ruudut, joissa lajin jälkitiheys on selvästi muuttunut edellistalvesta. Lisäksi esitetään lajin jälkitiheyden vaihtelu kaudella 1989–2004 riistanhoitopiireittäin.

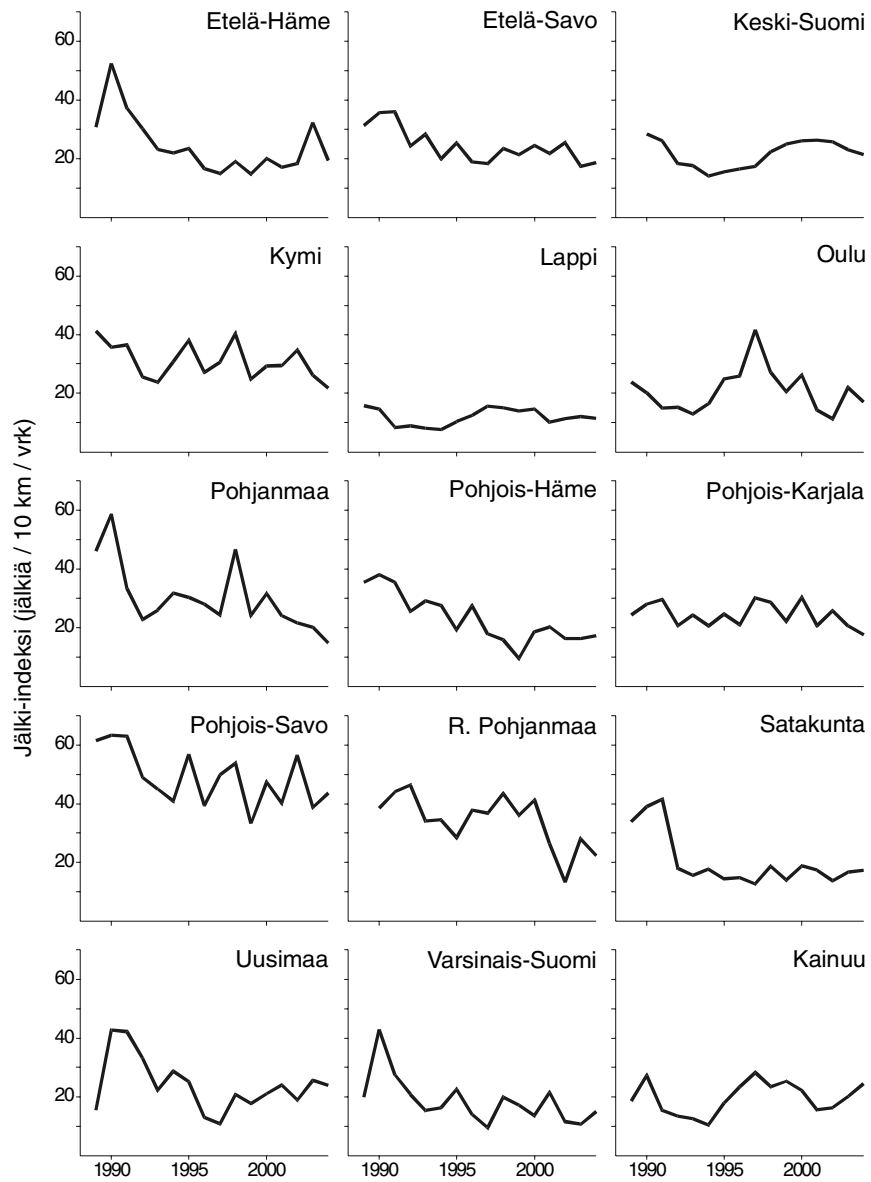
<i>Jälkiä / 10 km / vrk</i>								
<i>PO</i>	<i>PH</i>	<i>PK</i>	<i>PS</i>	<i>RP</i>	<i>SA</i>	<i>UU</i>	<i>VS</i>	<i>KA</i>
14,69	17,34	17,54	43,59	22,36	17,36	23,87	14,96	24,47
0,44	1,22	0,09	0,12	0,50	3,36	7,26	7,48	–
2,41	3,88	1,03	3,67	4,68	4,79	4,56	2,53	2,72
–	–	0,03	0,03	–	0,02	–	–	–
0,02	0,16	0,30	–	0,20	0,14	–	–	0,04
7,35	6,12	1,91	3,00	10,83	12,09	13,40	19,91	3,53
0,18	0,24	0,10	0,31	0,60	0,43	1,38	0,71	0,03
1,04	0,98	1,19	1,66	0,75	0,41	0,17	0,35	1,75
0,73	0,43	1,00	0,73	0,69	0,54	0,50	0,35	0,24
0,38	–	0,26	0,12	–	–	0,10	–	0,20
0,48	1,04	1,68	1,24	0,90	0,82	1,79	0,41	0,94
–	–	0,19	–	–	–	–	–	0,13
0,21	0,26	0,07	0,08	0,09	0,10	0,08	–	0,19
0,30	0,20	0,61	0,79	0,16	0,11	1,11	–	0,40
0,04	7,46	–	–	0,16	7,86	8,32	24,33	–
5,64	6,82	5,84	7,02	5,37	3,67	8,16	10,78	4,55
0,19	–	–	–	–	–	–	–	0,02
0,27	0,79	–	0,16	0,11	0,33	1,01	13,14	–
<i>Lintuja / 10 km</i>								
0,50	0,55	0,51	0,29	0,17	0,46	0,14	0,35	0,57
2,94	0,71	5,46	3,69	3,32	2,12	5,00	1,18	8,09
0,72	1,73	0,91	1,31	0,57	0,77	0,83	0,82	0,76
0,56	–	0,72	0,18	0,06	0,24	–	–	2,08
0,12	–	0,06	0,03	–	0,05	0,07	0,12	0,03
0,29	2,20	0,34	0,21	0,06	0,82	0,59	0,24	0,21

Metsäjänis

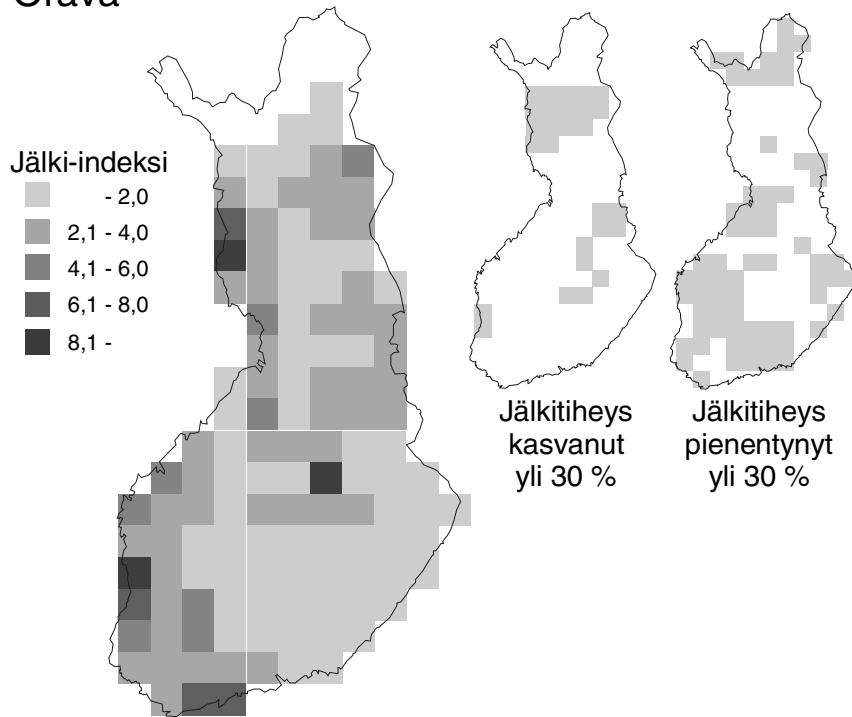
Kuva 3. Metsäjäniksen jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) 50 x 50 km:n ruuduissa talvella 2004. Pikkukartoissa on esitetty merkittävät muutokset edellistalvesta.

Metsäjäniksen keskimääräinen jälkitiheys koko maassa oli 10 prosenttia alhaisempi kuin vuosi sitten, mikä on hieman vähemmän kuin kolmiolaskentojen historian aikana keskimäärin. Runsaimman jäniskannan alue keskittyi selvästi Pohjois-Savoon, missä jäniskanta olikin kasvanut edellisvuodesta. Tämän lisäksi kannankasvun alueita oli pieninä taskuina hajanaisesti eri tahoilla maata. Alentuneen jälkitiheyden ruutuja oli enemmän ja ne muodostivat melko yhtenäisiä alueita. Nämä painottuivat eteläisimpään Suomeen, Pohjanmaalle ja toisaalta pohjoisimpaan Lappiin.

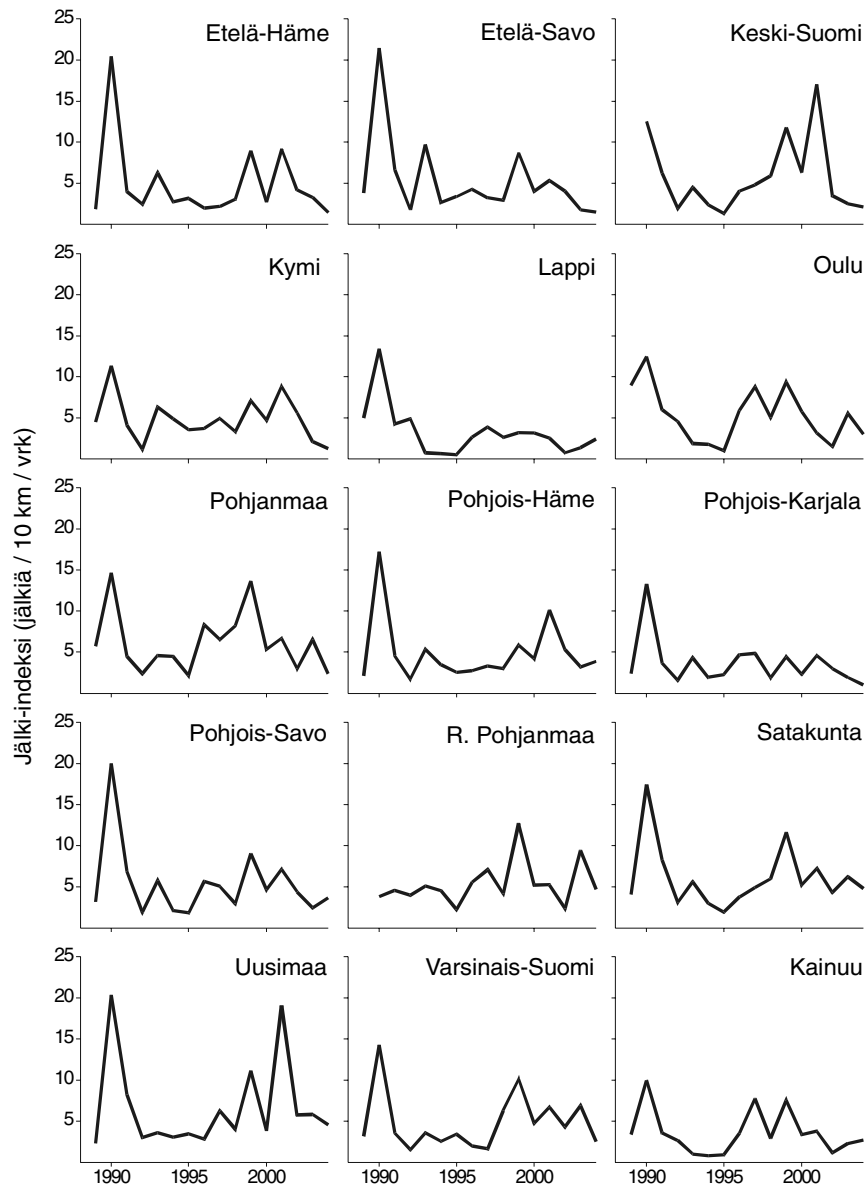
Kuva 4. Metsäjäniksen jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) riistanhoitopiireittäin vuosina 1989-2004.

Orava

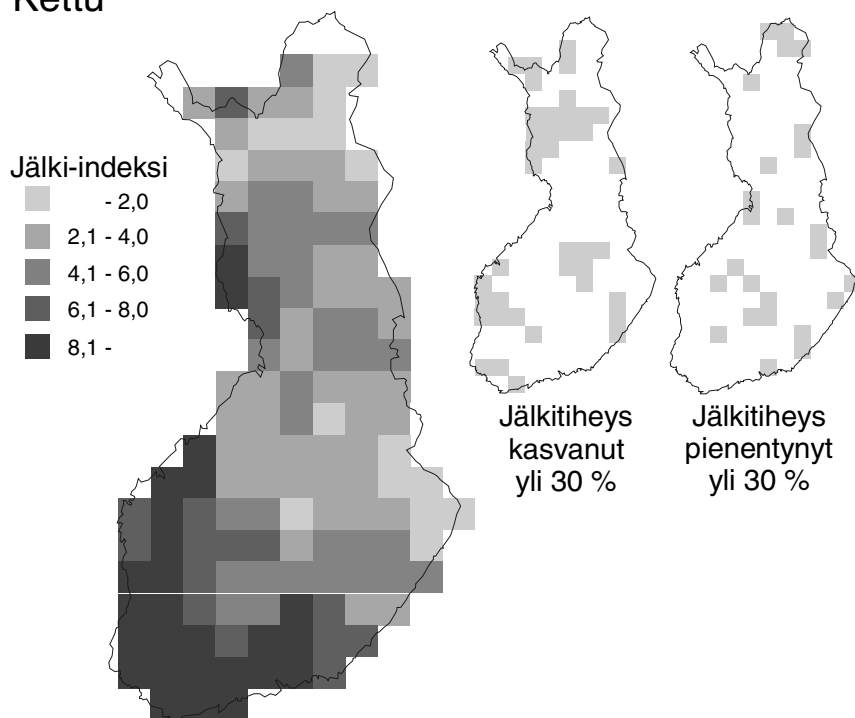
Kuva 5. Oravan jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) 50 x 50 km:n ruuduissa talvella 2004. Pikkukartoissa on esitetty merkittävät muutokset edellistalvesta.

Oravan koko maan jälkitiheyden keskiarvo oli noin 25 % alhaisempi kuin edellisenä talvena. Jälkimäärien mukaan oravatiheydet ovat huomattavasti pienemmät kuin riistakolmiojaksolla keskimäärin; useilla alueilla ne ovat jopa 16-vuotisen laskentahistorian alhaisimmat. Oravan niukkuus laajasti itäisessä maan eteläpuoliskossa on huomiota herättävää. Jälkitiheys pieneni edellistalvesta jopa puoleen ja sen allekin useissa Etelä- ja Länsi-Suomen riistanhoitopiireissä. Orava runsastui vain Keski-Lapissa sekä tietyillä alueilla Pohjois-Savossa ja Kainuussa.

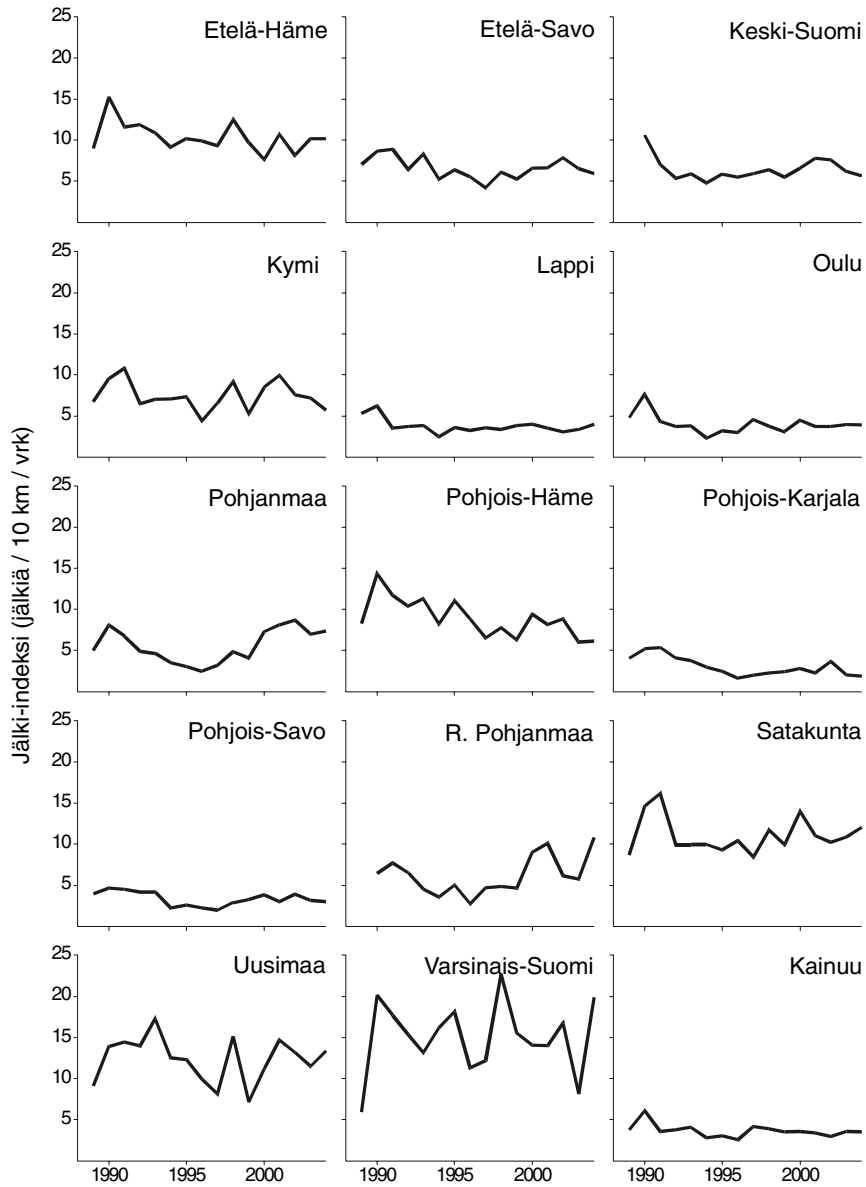
Kuva 6. Oravan jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) riistanhoitopiireittäin vuosina 1989-2004.

Kettu

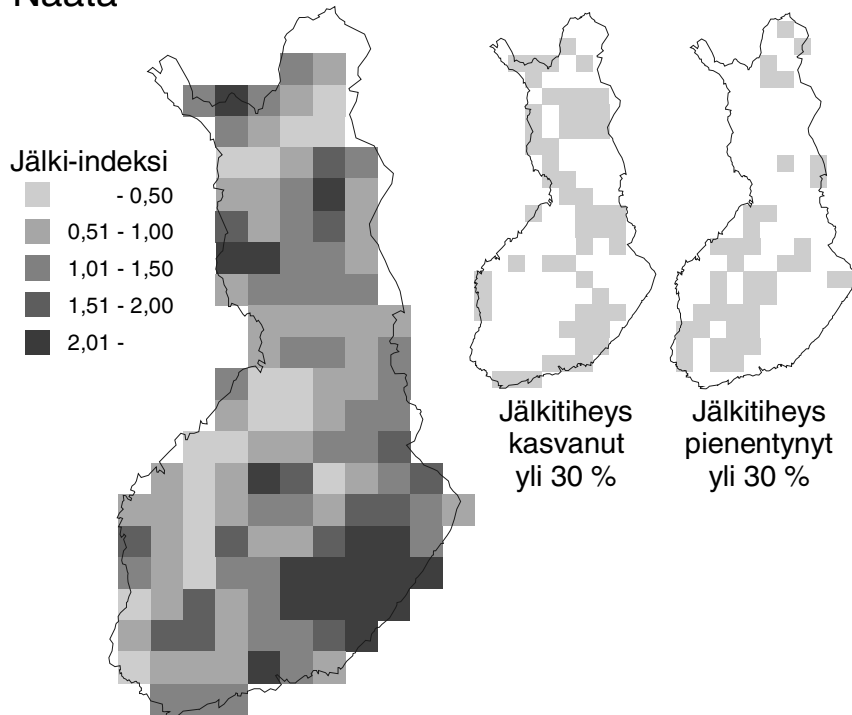
Kuva 7. Ketun jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) 50 x 50 km:n ruuduissa talvella 2004. Pikkukartoissa on esitetty merkittävät muutokset edellistalvesta.

Ketun jälkitiheyden keskiarvo oli täsmälleen sama kuin vuosi sitten. Useimmissa riistanhoitopiireissä se oli kolmiolaskenta-ajan pitkäaikaiskeskiarvon tuntumassa. Jälkitiheydet olivat tavanomaisesti korkeimmat Lounais-Suomessa, ja Tornionjokilaaksossa havaitaan myös kannantihentymä. Vaikka koko maan keskimääräinen jälkitiheys oli sama kuin edeltäneenä talvena, joitain alueellisia muutospiirteitä voidaan nähdä. Kettu vaikuttaa runsastuneen edellistalvesta Länsirannikolla, Pohjois-Savossa ja varsinkin eteläisessä Lapissa. Vähentymisestä kertovat pikkuruudut sijaitsevat sirotellusti pitkin Suomea.

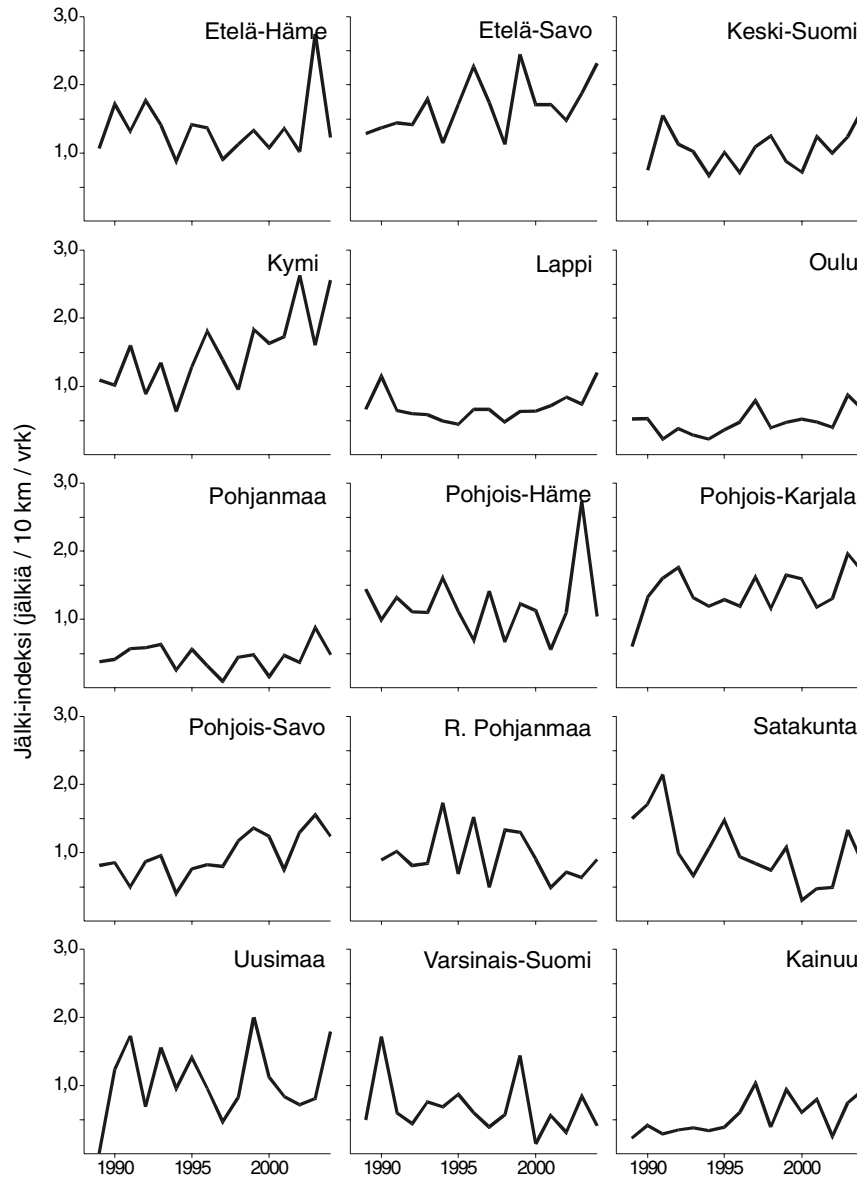
Kuva 8. Ketun jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) riistanhoitopiireittäin vuosina 1989-2004.

Näätä

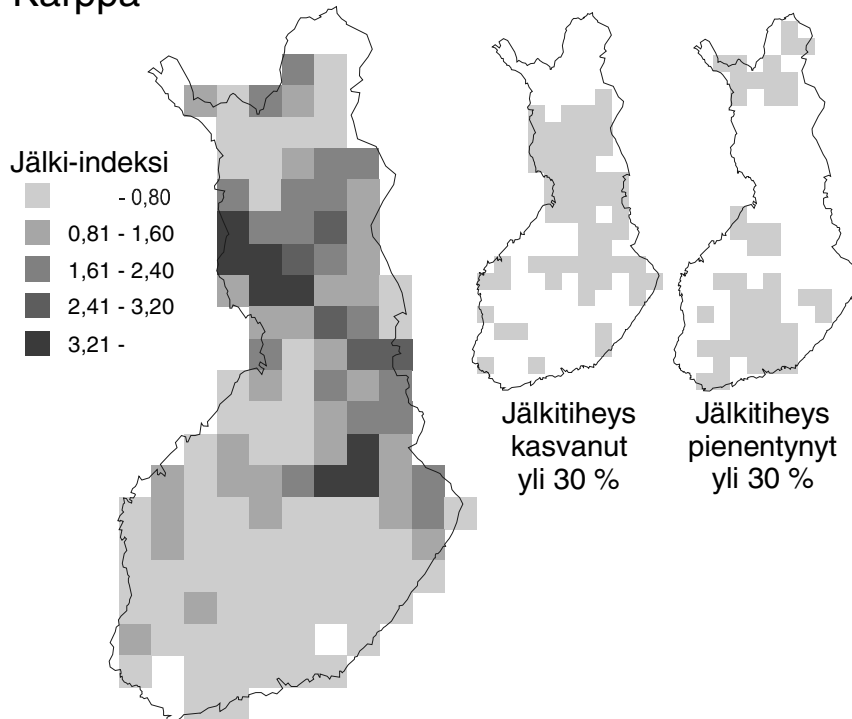
Kuva 9. Näädän jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) 50 x 50 km:n ruuduissa talvella 2004. Pikkukartoissa on esitetty merkittävät muutokset edellistalvesta.

Näädänjälkiä nähtiin talvilaskennassa suunnilleen sama määrä kuin edellisenä talvena. Jälkitiheydet olivat korkeimmat kaakkoisessa Suomessa niin kuin tavallisestikin. Helsinki–Oulu-linjan itäpuolella samoin kuin Lapissa näädän jälkitiheys oli riistakolmiojakson korkein tai aivan sen tuntumassa. Linjan länsipuolella sitä vastoin oltiin pitkäaikaisen keskiarvon tuntumassa tai jopa sen alapuolella. Juuri tällä alueella jälkitiheys aleni paikoin tuntuvastikin edellistalvesta. Maan itäpuoliskossa ja Lapissa näädän jälkitiheys vastaavasti kasvoi.

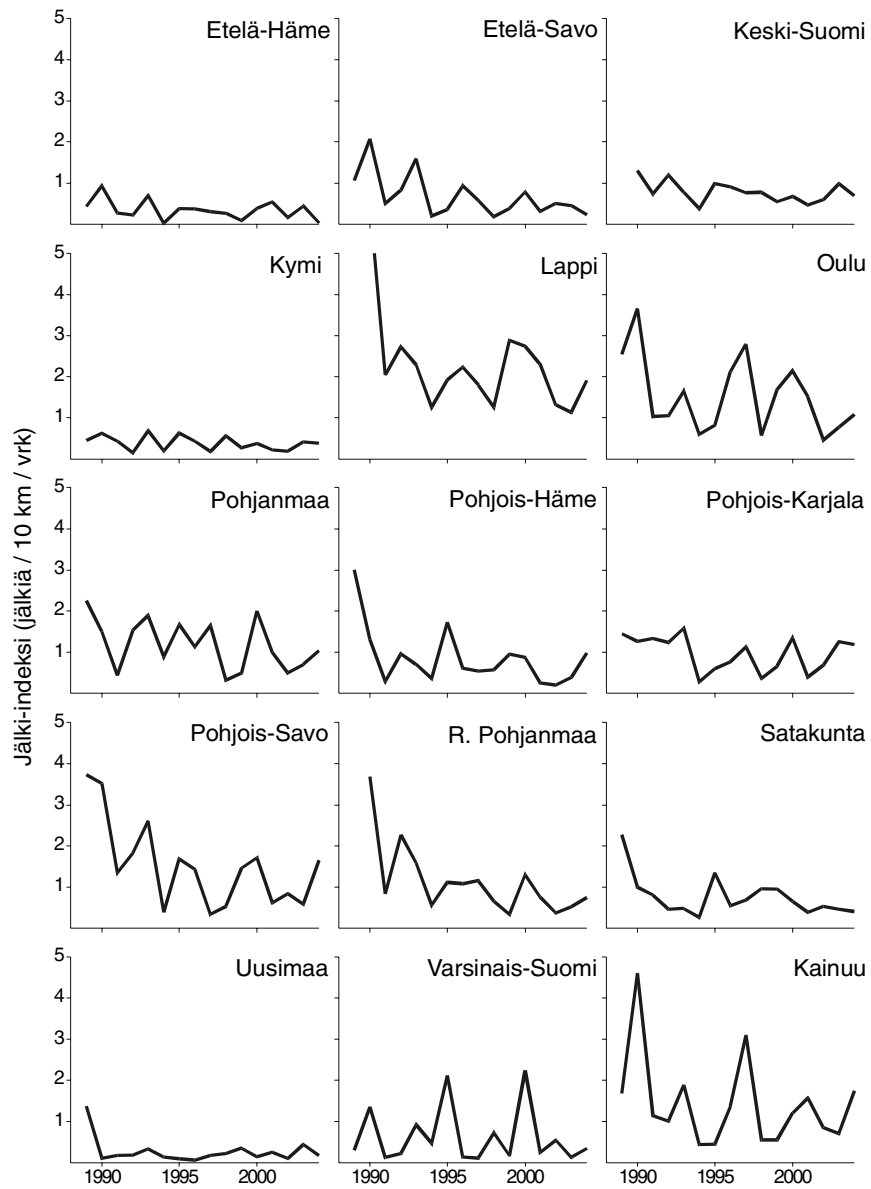
Kuva 10. Näädän jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) riistanhoitopiireittäin vuosina 1989-2004.

Kärppä

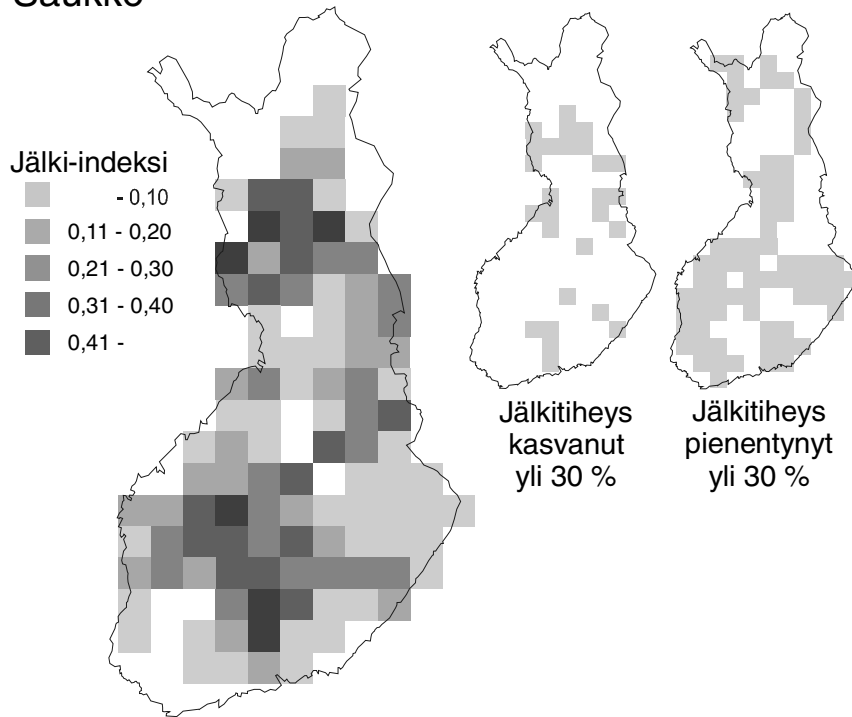
Kuva 11. Kärpän jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) 50 x 50 km:n ruuduissa talvella 2004. Pikkukartoissa on esitetty merkittävät muutokset edellistalvesta.

Kärpän jälkitiheys kohosi edellistalvesta roimasti, 35 %, ja kasvu jatkui toista vuotta. Alueelliset tiheydet ovat kuitenkin riistakolmiojakson keskiarvojen tuntumassa. Korkeimpien jälkitiheyksien alue laskeutui viime talven Pohjois-Lapista “normaalipaikalleen” Lounais-Lappiin. Kärpän jälkitiheyden muutos edellistalvesta oli selvän kaksijakoinen: tiheys kasvoi Keski-Suomen korkeudelta Keski-Lappiin ja pieneni eteläisessä Suomessa ja Pohjois-Lapissa. Alueellisessa muutoskuvassa on samoja piirteitä kuin ketulla, ja muutokset heijastanevatkin pienjyrsijäkantojen muutoksia.

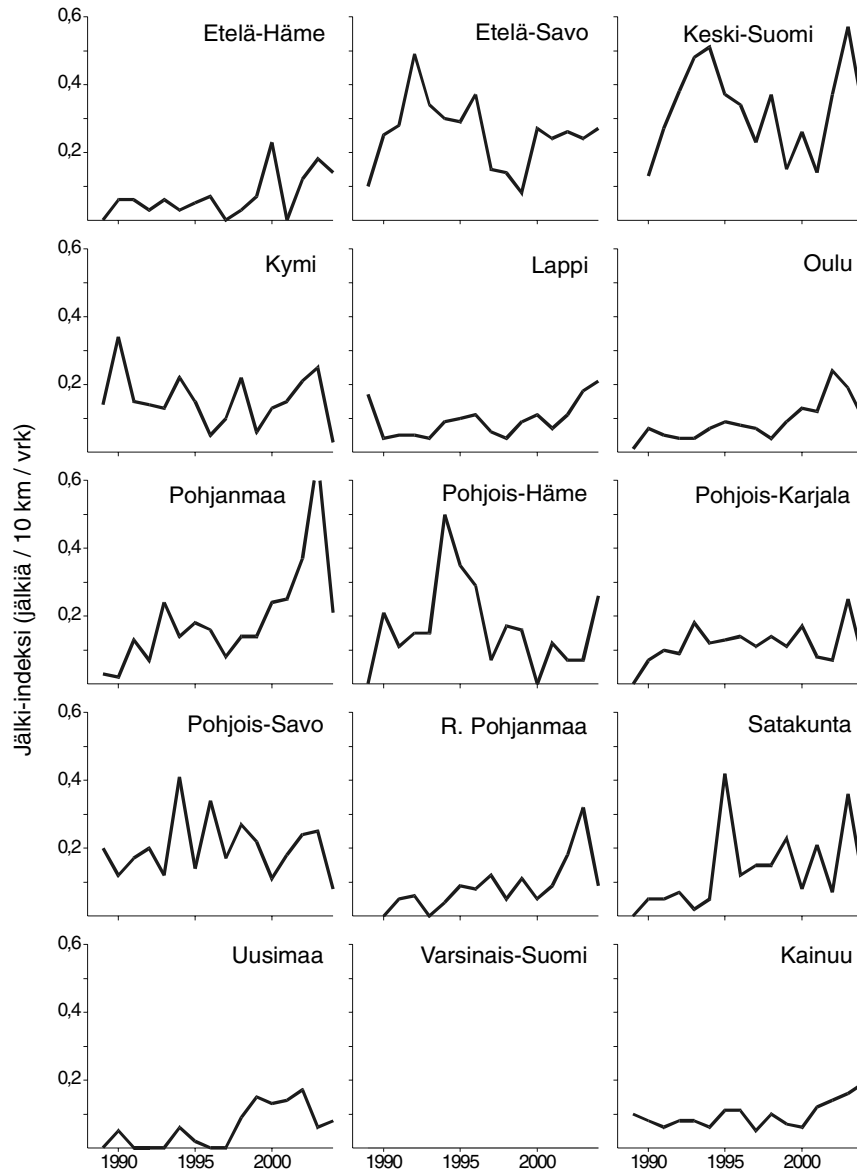
Kuva 12. Kärpän jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) riistanhoitopiireittäin vuosina 1989-2004.

Saukko

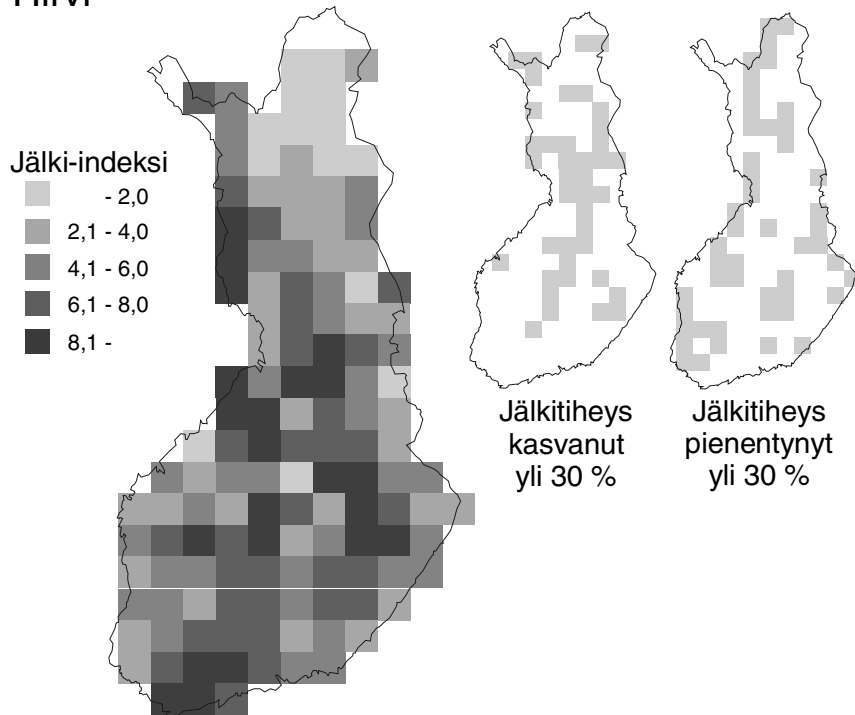
Kuva 13. Saukon jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) 50 x 50 km:n ruuduissa talvella 2004. Pikkukartoissa on esitetty merkittävät muutokset edellistalvesta.

Saukon jälkimäärä aleni edellisvuodesta 35 %. Vain Pohjois-Hämeen, Etelä-Savon, Kainuun ja Lapin luvut osoittivat lievää kasvua, kaikissa muissa riistanhoitopiireissä oli vähenevä suunta. Talvesta 2002 talveen 2003 saukon jälkitiheys puolestaan kasvoi 40 %. Saukko on lumijälkilaskennassa ongelmallinen, ja tulos voi suurestikin muotoutua vesistöjen jäätymistilanteen mukaan. Vuoden takaiset korkeat jälkitiheydet saattoivat johtua vesistöjen vahvasta jäätymisestä, mikä saattoi lisätä sauikkojen liikkuvuutta. Nyt todettu jälkitiheyden aleneminen edellisvuodesta ei siten välttämättä tarkoita kannan romahtamista.

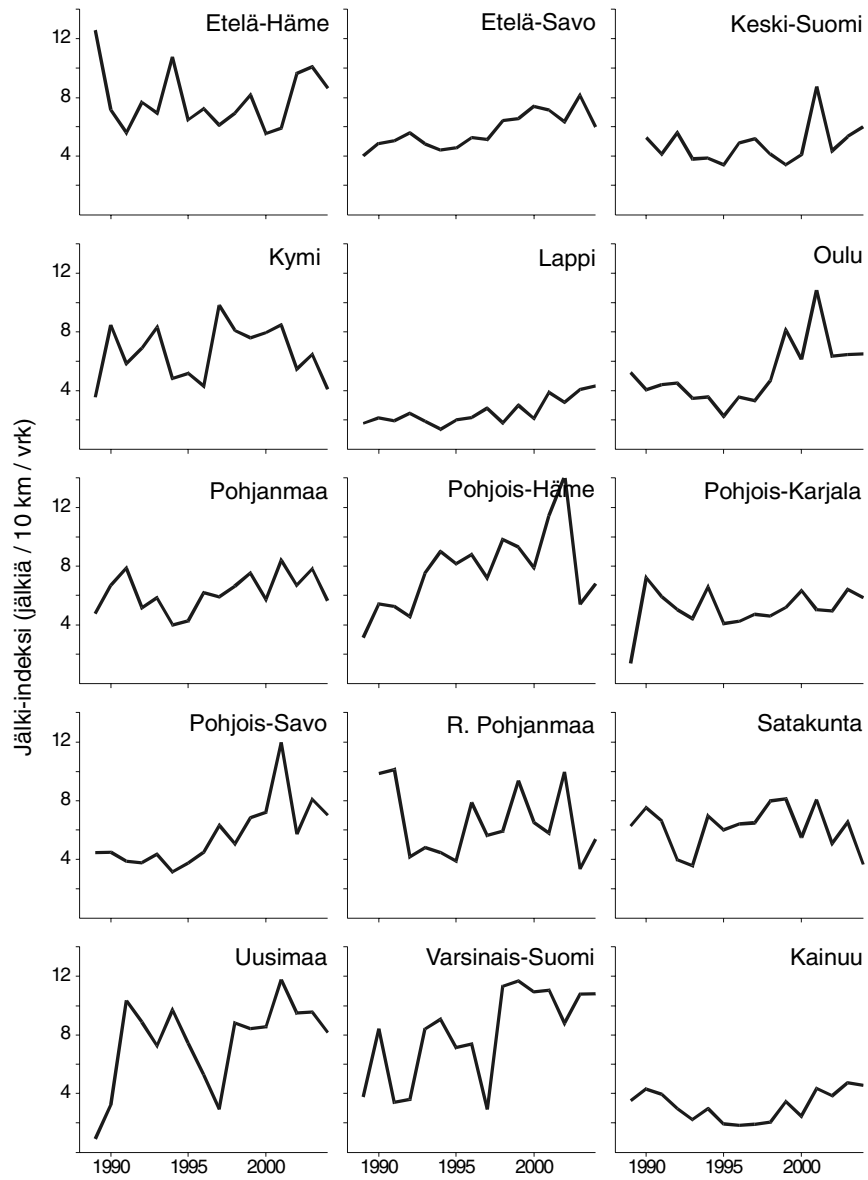
Kuva 14. Saukon jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) riistanhoitopiireittäin vuosina 1989-2004.

Hirvi

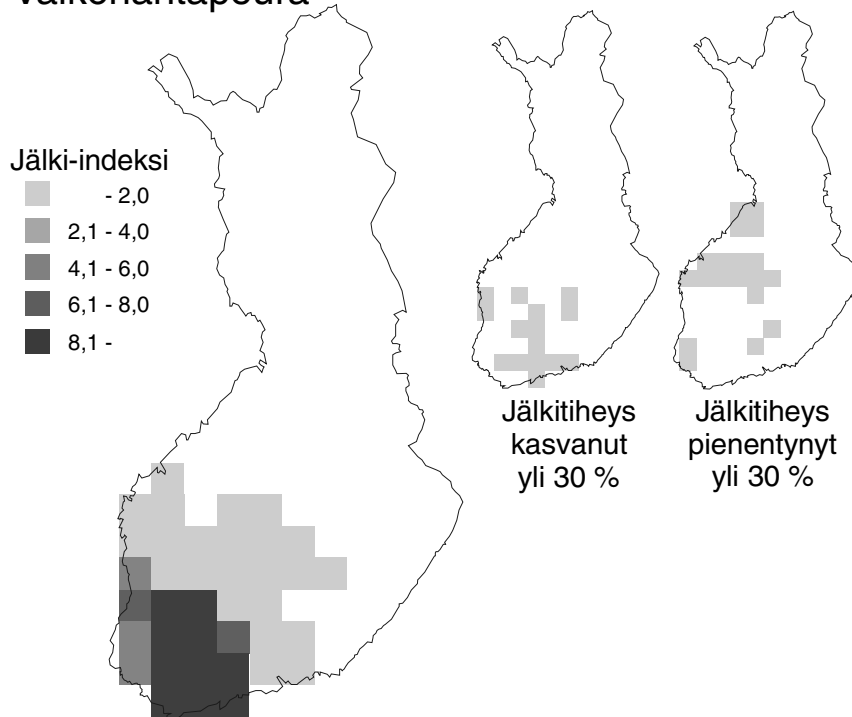
Kuva 15. Hirven jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) 50 x 50 km:n ruuduissa talvella 2004. Pikkukartoissa on esitetty merkittävät muutokset edellistalvesta.

Koko maan jälkitiheyden keskiarvo oli viitisentoista prosenttia alhaisempi kuin edellisenä talvena, mikä saattaa kuvastaa todellista kannanmuutosta ennätysellisen syksyn 2003 hirvijahdin jälkeen. Hirven jälkitiheydet ovat kuitenkin alttiita monille virheille, ja tulosten tulkinnassa on oltava varovainen. Jälkitiheysvaihtelu 50 x 50 kilometrin ruudukossa on tyypillisesti tilkkutäkkimäinen. Jälkitiheyden kasvut ja pienentymiset edellistalveen verrattuna muodostavat niinikään melko sirotellun kuvan, missä ei voida nähdä selviä alueellisia piirteitä.

Kuva 16. Hirven jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) riistanhoitopiireittäin vuosina 1989-2004.

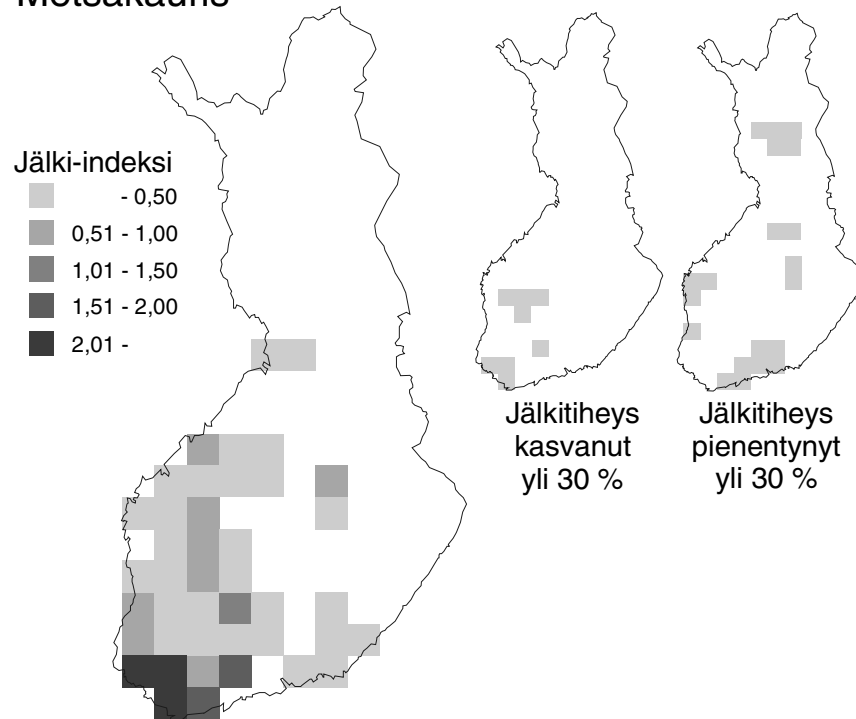
Valkohäntäpeura

Kuva 17. Valkohäntäpeuran jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) 50 x 50 km:n ruuduissa talvella 2004. Pikkukartoissa on esitetty merkittävät muutokset edellistalvesta.

Valkohäntäpeuran jälkitiheys oli kymmenkunta prosenttia alhaisempi kuin edellisenä talvena. Muutoskuva edellisvuodesta oli kaksijakoinen. Jälkitiheys kasvoi lajin vahvalla alueella Varsinais-Suomessa sekä osissa Uttamaata ja Hämettä. Sitä vastoin se laski, paikoin selvästikin, tämän ulkopuolella, erityisesti Keski-Suomessa ja Pohjanmaalla. Jälkitiheys oli Lounais-Suomen varsinaisella peura-alueella riistakolmiolaskentojen ajan korkein.

Metsäkauris

Kuva 18. Metsäkauriin jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) 50 x 50 km:n ruuduissa talvella 2004. Pikkukartoissa on esitetty merkittävät muutokset edellistalvesta.

Riistakolmiolinjoilla havaittiin 249 metsäkauriin jälkeä, ja jälkitiheys oli noin 15 % korkeampi kuin edellisessä talvilaskennassa. Lajia koskevia havaintoja on niin vähän, että mahdollisista kannanmuutoksen alueellisista eroista ei voida sanoa mitään varmaa. Metsäkauriin jälkihavaintojen määrän kasvu kuvanee kuitenkin yleispiirteisesti lajin runsastumista viime vuosina. Koko maan aineistossa metsäkauriin jälkitiheys on kaksinkertaistunut neljän viime vuoden aikana.